

การศึกษาพิธีไหว้ครูในพระพุทธศาสนาเถรวาท

A STUDY OF TEACHER CEREMONY IN THERAVADA BUDDHISM

พระแดนชัย สุริยวิโส (สุริยวงศ์)

Phra Danchai Suriyawungso (Suriyawong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: danchaid072@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีการไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่เป็นประเพณีของไทย ที่นิยมปฏิบัติมาแต่สมัยโบราณ แสดงถึงความระลึกถึงบุญคุณของครู การไหว้ครูเป็นการแสดงตนว่า ขอเป็นศิษย์ของท่านโดยตรง อันเป็นการกล่าวระลึกถึงบุญคุณครู และขอความเป็นมงคลจากครูบาอาจารย์ โดยมักจัดพิธีไหว้ครูขึ้นในวันพฤหัสบดีในเดือนมิถุนายน พิธีไหว้ครูจะใช้ดอกไม้หลัก 3 อย่าง ในการทำพานครูเพื่อระลึกถึงคุณครู ได้แก่ หญ้าแพรก คือเรียนได้เร็วเหมือนหญ้าแพรก ดอกเข็ม คือมีสติปัญญาเฉียบแหลม ดอกมะเขือ คือนักเรียนต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ข้าวตอก คือสัญลักษณ์ของความมีระเบียบ วันไหว้ครูเป็นวันที่มีการจัดพิธีไหว้ครูผู้ร่วมงาน คือครูบาอาจารย์ที่สอนนักเรียน ในปัจจุบันมาร่วมไหว้ครูเพื่อรำลึกถึงบูรพาจารย์ผู้ประสพทาวิชาการให้ และพิธีไหว้ครูคือการที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูบาอาจารย์ว่า ท่านเป็นผู้เฝ้ายอมพร้อมด้วยคุณธรรม ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกจึงพร้อมใจกันปวารณาตัวรับการถ่ายทอดวิชาความรู้ ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อให้บรรลุปลายทางแห่งการศึกษา การไหว้ครูเป็นธรรมเนียมอันดีงาม ที่มีส่วนโน้มน้าวจิตใจคนให้รักษาคุณความดี ช่วยธำรงรักษาวิทยาการให้สืบเนื่องต่อไป การที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูตั้งแต่เบื้องต้น จึงมีส่วนทำให้ครูเกิดความรักความเมตตาต่อศิษย์ อยากมอบวิชาความรู้ให้อย่างเต็มที่ ศิษย์จึงมีความรู้สึกรักผูกพันใกล้ชิด เกิดมั่นใจว่าตนจะมีผู้คุ้มครอง สั่งสอนให้ไปสู่หนทางแห่งความดีงาม และความเจริญก้าวหน้าสืบไป

คำสำคัญ: ไหว้ครู, พระพุทธศาสนา, พิธีกรรม

Abstract

This study aims to examine The Wai Khru ceremony is a traditional Thai ritual that has been practiced since ancient times. It shows gratitude for the kindness of teachers. Wai Khru is a way of expressing oneself to be their direct student. It is a way of

expressing gratitude to teachers and requesting blessings from them. The Wai Khru ceremony is usually held on a Thursday in June. The Wai Khru ceremony uses three main flowers in the teacher tray to commemorate teachers: 'Praek grass', which means learning as quickly as 'Praek grass'; 'Khem' flower, which means sharp intelligence; 'Eggplant flower', which means students must be humble; and 'Popped rice', which symbolizes discipline. On Wai Khru Day, the ceremony is held. Participants are the teachers who teach the students. Today, we come together to pay homage to our ancestors who imparted knowledge. The Wai Khru ceremony is when students show respect and acknowledge their teachers as virtuous. As inheritors of the legacy, students willingly pledge to receive the transfer of knowledge with diligence and perseverance to achieve the goal of education. Wai Khru is a beautiful tradition that influences people's minds to uphold virtue and help preserve knowledge for the future. Students show their respect. Respecting teachers from the beginning has a part in making teachers love and be kind to their students, wanting to impart knowledge to the fullest extent possible. Students therefore feel a close bond, confident that they will have someone to protect them and teach them the path to goodness and continued progress.

Keyword: Teacher worship, Buddhism, ritual.

บทนำ

พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่เป็นประเพณีของไทย นิยมปฏิบัติมาแต่สมัยโบราณ แสดงถึงความระลึกถึงบุญคุณของครู การไหว้ครูเป็นการแสดงตนว่าขอเป็นศิษย์ของท่านโดยตรง การไหว้ครูมีใช้ในหลายกิจกรรม เช่น การไหว้ครูในโรงเรียน พิธีกรรมของโรงเรียนในวันครู การไหว้ครูมวย เป็นการไหว้ครูด้วยลีลาของศิลปะมวยไทย เช่นเดียวกับกระบี่กระบอง การไหว้ครูก่อนการแสดงศิลปะดนตรี เช่น หนังตะลุง และการไหว้ครูในงานประพันธ์ เรียกว่า บทไหว้ครู หรืออาเศียรวาท อันเป็นการกล่าวระลึกถึงบุญคุณครู และขอความเป็นมงคล โดยปกติสถานศึกษามักจัดพิธีไหว้ครู ขึ้นในวันพฤหัสบดีวันใดวันหนึ่งในราวเดือนพฤษภาคม หรือเดือนมิถุนายนของทุกปี ส่วนดอกไม้ที่ใช้ในการไหว้ครู คือในพิธีไหว้ครูนับตั้งแต่สมัยก่อน มักจะใช้ดอกไม้หลัก 3 อย่าง ในการทำพานซึ่งดอกไม้ความหมายในการระลึกคุณครู ได้แก่ 1) หญ้าแพรก หมายถึง การเรียนได้เร็วเหมือนหญ้าแพรก ที่โตได้เร็วและทนต่อสภาพดินฟ้า อากาศ ทนต่อการเหยียบย่ำ ซึ่งเปรียบเสมือนคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ 2) ดอกเข็ม หมายถึง การมีสติปัญญาเฉียบแหลม เหมือนชื่อของดอกเข็ม ซึ่งเป็นปริศนาธรรมว่า ครูต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังความคิดให้นักเรียนนักศึกษาเป็นคนฉลาด และรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ 3) ดอกมะเขือ หมายถึง การเปรียบเทียบว่ามะเขื่อนั้น จะว่าดอกลงเสมอเมื่อจะออกลูก แสดงถึง นักเรียนที่จะเรียนให้ได้ผลดีนั้นต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนสุภาพเรียบร้อย เหมือนมะเขือที่โน้มลง และ 4) ข้าวตอก หมายถึง เนื่องจากข้าวตอกเกิด

จาก ข้าวเปลือกที่คว่ำด้วยไฟอ่อน ๆ ให้อุ่นเสมอกันจนถึงจุดหนึ่งที่เนื้อข้างในขยายออก จนดันเปลือกให้แยกออกจากกัน ได้ข้าวสีขาวที่ขยายเม็ดดอกบาน ซึ่งสามารถนำไปประกอบพิธีกรรม หรือทำขนมต่าง ๆ ได้ข้าวตอกจึงเป็นสัญลักษณ์ของความมีระเบียบวินัย หากใครสามารถทำตามกฎระเบียบ เอาชนะความซุกซน และความเกียจคร้านของตัวเองได้ ก็จะเหมือนข้าวตอก สีขาวที่ถูกคว่ำออกจากข้าวเปลือก (กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2502)

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครู

ส่วนสถานที่ไหว้ครูนั้นจะต้องประกอบด้วย มีดังนี้ (กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2502) โຕ้ะ หมู่บูชา คือการตั้งไว้ที่สูงบนเวทีชิดด้านหลัง ข้างหน้ามีกระถางดอกไม้และรูปเทียน และโຕ้ะเพื่อวางพานดอกไม้ และรูปเทียนที่นำมาบูชา 2) หนังสือ คือเพื่อให้ประธานเจิม โดยเอาหนังสือวางไว้บนพาน บนโຕ้ะ เล็กหน้าที่บูชา และ 3) ที่นั่งประธานและคณาจารย์ คือควรจัดไว้ข้างที่บูชา นอกจากนี้ ยังจะต้องประกอบพิธีการไหว้ครูตามพิธีการไหว้ครู มีดังนี้ กล่าวคือเมื่อประธานมาถึงให้กราบทำความเคารพ จนกว่าคุณครูทุกท่านจะผ่านไปหมดทุกคน ต่อมาให้ประธานจุดรูปเทียนเพื่อนมัสการพระพุทธรูปที่แท่น หมู่บูชา ต่อจากนั้นให้เริ่มพิธีโดยการสวดมนต์ ตามด้วยเจิมหนังสือเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากนั้น กล่าวคาถาไหว้ครู และวรรคแรกของคำไหว้ครู ซึ่งเมื่อกล่าวคำไหว้ครูเสร็จแล้ว ก็ให้ว่าคาถาไหว้ครู ตอนท้าย ตัวแทนกล่าวคำปฏิญาณตน และให้ตัวแทนของแต่ละห้องนำพานไปให้ครูแต่ละท่านนั่นเอง สำหรับในวันครูนั้น มักจะเป็นวันที่ 16 มกราคมของทุกปีเป็นวันที่มีการจัดพิธีไหว้ครูอีกอย่างหนึ่ง ผู้ร่วมงานคือบรรดาครูบาอาจารย์ ที่สอนนักเรียนนักศึกษาในปัจจุบัน มาร่วมไหว้ครูเพื่อรำลึกถึงบูรพาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ และมีการท่องบทไหว้ครูเป็นภาษาบาลี นอกจากนี้ อาจจะมีครูอาวุโสเป็นนั่งประธานในงานอีกด้วย (ไพฑูริย์ เข้มแข็ง, 2560)

ในหนังสือวัฒนธรรมไทยและพิธีการไหว้ครู ได้มีการอธิบายถึงเรื่องราว และประวัติวันไหว้ครู เอาไว้ว่า คำว่า ครู มีความหมายว่า ผู้สั่งสอนศิษย์ หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ มาจากคำว่า ครู อ่านว่า คะรุ แปลว่า หนัก หมายถึง ความรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอน อาจกล่าวได้ว่า ครูนั้นนับเป็นภาระหน้าที่อันหนักหนาสาหัส ที่ไม่น้อยกว่าใครคนหนึ่ง ซึ่งจะเติบโตมีวิชาความรู้ และเป็นคนดีของสังคม จึงจะต้องทุ่มเทแรงกาย และแรงใจไม่น้อยไปกว่าพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเลย ในชีวิตของคน ๆ หนึ่ง นอกเหนือไปจากพ่อแม่ ซึ่งเปรียบเสมือนครูคนแรกของเราแล้ว การที่เด็กจะดำรงชีพต่อไปได้ในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ ที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เพื่อปูพื้นฐานไปสู่หนทางทำมาหากินใน ภายภาคหน้าด้วย ฉะนั้น คำว่า ครู จึงเป็นบุคคลสำคัญเป็นที่สอง รองไปจากบิดามารดาที่เราทุกคน ควร จะได้แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อท่าน เพราะหากโลกนี้ไม่มีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูแล้ว สรรพวิชาต่าง ๆ ก็ อาจจะคงสูญหายไปจากพิภพ แม้แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก็ทรงเป็น ครูของโลก พระองค์หนึ่ง ด้วยเหตุนี้เองการบูชาครู หรือการไหว้ครูจึงกลายมาเป็นประเพณีสำคัญที่มีมาแต่โบราณ ถือ ว่าเป็นพิธีกรรมที่แสดงความเคารพ และระลึกถึงพระคุณของบูรพาจารย์ ครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์วิชา

ความรู้ให้ ทำให้เราสามารถนำไปประกอบวิชาชีพ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้ ในอนาคต (ไพฑูรย์ เข้มแข็ง, 2560)

ความสำคัญของพิธีไหว้ครู

ความสำคัญของพิธีไหว้ครู กล่าวคือการศึกษาที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูบาอาจารย์ อย่างจริงใจ ว่าท่านเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมความรู้ ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวิชาการ จึงพร้อมใจกันปวารณาตัว รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อให้บรรลุปลายทางแห่งการศึกษา ตามที่ตั้งใจเอาไว้ ซึ่งการไหว้ครูนี้ นอกจากจะเป็นธรรมเนียมอันดีงามที่มีส่วนโน้มน้าวจิตใจคน ให้รักษาคุณความดี และช่วยธำรงรักษาวิทยาการ ให้สืบเนื่องต่อไปแล้ว การที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูตั้งแต่เบื้องต้น ก็มีผลทำให้ครูเกิดความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ อยากมอบวิชาความรู้ ให้อย่างเต็มที่ และศิษย์เองก็จะมีความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด เกิดมั่นใจว่าตนจะมีผู้คุ้มครองดูแล สั่งสอนให้ ไปสู่หนทางแห่งความดีงาม (ไพฑูรย์ เข้มแข็ง, 2560)

อาจจะกล่าวได้ว่า ครูมีหน้าที่ต่อศิษย์ ที่ปรากฏอยู่ในหลักธรรม มีอยู่ 5 ประการ มีดังนี้ 1) แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี 2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปะวิทยาให้สิ้นเชิง 4) ส่งเสริมยกย่อง ความดีงามความสามารถให้ปรากฏขึ้น และ 5) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือการสอนฝึกให้สามารถใช้ วิชาเลี้ยงชีพ และรู้จักดำรงรักษาตน ในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี นอกจากนี้ ศิษย์ยังมีหน้าที่อัน จะต้องปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ มีอยู่ 5 ประการ มีดังนี้ 1) ลูกต้อนรับแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ 2) เข้าไปหาครูบาอาจารย์ 3) ใฝ่ใจเรียนหรือการตั้งใจเรียนศิลปะวิทยา 4) ประณิบัติรับใช้ครูบาอาจารย์ ด้วยหัวใจจริง และ 5) เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ ต่อมาเป็นคาถาไหว้ครูบาอาจารย์บทสวด มีดังนี้ หัวหน้านำสวดว่า ปาเจราจริยาโหนติ คุณุตตรานุสาสกา

จากนั้นจึงรับพร้อมกันว่า ข้าขอประณตน์น้อมสักการบูชาคุณอาจารย์ ผู้กอปรประโยชน์ศึกษา ทั้งท่านผู้ประสพวิชาขอบรมจริยา แก่ข้าในกาลปัจจุบัน ข้าขอเคารพอภิวันท์ ระลึกคุณอนันต์ด้วยใจนิยม บูชา ขอเดชกตเวทิตาอีกวิริยะ พาปัญญาให้เกิดแตกฉาน ศึกษาสำเร็จทุกประการ อายุยืนนาน อยู่ใน ศิลธรรมอันดี ให้ได้เป็นเกียรติเป็นศรี ประโยชน์ทวีแก่ชาติ และประเทศไทย เทอญ ต่อไปหัวหน้าพานำ สวดเป็นภาษาบาลีว่า ปัญญาวุฒิกะเร เต เต ทินโนวาเท นะมามิหัง สาธุ 3 ครั้ง ต่อมาเมื่อเสร็จพิธีไหว้ครู แล้ว มักจะปิดท้ายด้วยการร้องเพลงพระคุณที่สาม ซึ่งเพลงนี้นั้นแต่งโดยคุณครูสุเทพ โชคสกุล อดีตศิลปิน ดิเด่นแห่งชาติ ท่านได้ประพันธ์เอาไว้เป็นบทเพลง กล่าวคือโดยเนื้อเพลงพระคุณที่สามนั้น เป็นการ กล่าวถึงพระคุณของครูผู้สั่งสอน และถ่ายทอดความรู้ให้ศิษย์ เป็นบุคคลที่มีพระคุณที่รองจากพ่อแม่ นั่นเอง (รินฤทัย สัจจพันธ์, 2562)

เพลงพระคุณที่สาม

เนื้อหาของเพลงพระคุณที่สาม มีดังนี้ ครูบาอาจารย์ที่ท่านประทานความรู้มาให้ อบรมจิตใจให้ รู้ผิดชอบชั่วดี ก่อนจะนอนสวดมนต์อ่อนนวยททุกที ขอคุณลบุญบารมีส่งเสริมครูนี้ให้ร่มเย็น ครูมีบุญคุณ

จะต้องเทิดทูนเอาไว้เหนือเกล้าท่านสั่งสอนเราอบรมให้เราไม่เว้น ท่านอุทิศไม่คิดถึงความยากเย็น สอนให้รู้จัดเจนเฝ้าแนะเฝ้าเน้นมิได้อำพราง พระคุณที่สามงดงามแจ่มใส แต่ว่าใครหนอใครเปรียบเปรยครุไว้ว่าเป็นเรือจ้าง ถ้าหากจะคิดยั้งคิดยั้งเห็นว่ามีผิดทาง มีใครไหนบ้างแนะนำแนวทางอย่างครุ บุญเคยทำมาตั้งแต่ปางใดเรายกให้ท่านตั้งใจกราบกรานเคารพคุณท่านกตัญญู โโรคและภัยอย่ามาแผ้วพานคุณครุ ขอคุณผลบุญคุ้มให้ครุเป็นสุขชั่ววันรันดร ให้ครุเป็นสุขชั่ววันรันดร (รินฤทัย สัจจพันธ์, 2562)

พานวันไหว้ครุ

พานวันไหว้ครุ คือมักจะประกอบไปด้วยรูปเทียน และดอกไม้ ซึ่งดอกไม้ที่ขาดไม่ได้ในพานไหว้ครุ ได้แก่ ดอกมะเขือ หญ้าแพรก ข้าวตอก และดอกเข็ม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความหมาย อันเป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้นนั่นเอง มีดังนี้ (เลียว คงกำเนิด, 2560)

1) ดอกมะเขือ อันเป็นดอกไม้โน้มต่ำลงมาเสมอ ไม่ได้เป็นดอกไม้ที่สูงขึ้น คนโบราณจึงกำหนดให้เป็นดอกไม้สำหรับไหว้ครุ ไม่ว่าจะเป็นครูดนตรี ครูมวย ครูสอนหนังสือก็ให้ใช้ดอกมะเขือนี้ เพื่อศิษย์จะได้อ่อนน้อมถ่อมตน พร้อมทั้งจะเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ นอกจากนี้ มะเขือยังมีเมล็ดมาก ไปอองงามได้ง่ายในทุกที่ เช่นเดียวกับหญ้าแพรก (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

2) หญ้าแพรก อันเป็นหญ้าที่เจริญงอกงาม แพร่กระจายพันธุ์ไปได้อย่างรวดเร็วมาก หญ้าแพรกและดอกมะเขือในวันไหว้ครุจึงมีความหมายซ่อนเร้นอยู่ คนโบราณจึงถือเอาเป็นเคล็ดว่า ถ้าใช้หญ้าแพรกดอกมะเขือไหว้ครุแล้ว สติปัญญาของเด็กจะเจริญงอกงาม เหมือนหญ้าแพรกและดอกมะเขือ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

3) ดอกเข็ม เพราะว่าดอกเข็มนั้นมีปลายแหลม สติปัญญาจะได้แหลมคมเหมือนดอกเข็ม และอาจจะเป็นได้ว่า เกสรดอกเข็มมีรสหวาน การใช้ดอกเข็มไหว้ครุ วิชาความรู้จะให้ประโยชน์กับชีวิต ทำให้ชีวิตมีความสดชื่นเหมือนรสหวานของดอกเข็ม (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

4) ข้าวตอก อันเป็นสัญลักษณ์ของความมีระเบียบวินัย แม้ว่าโดยธรรมชาติแล้วคนเรามักจะมีความซุกซน ความเกียจคร้าน เป็นสมบัติมากบ้าง น้อยบ้างก็ตาม เมื่อมีความต้องการศึกษาหาความรู้ เขาก็ต้องรู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบ ในระเบียบหรือในกฎเกณฑ์ที่สถาบันได้กำหนดไว้ ใครก็ตามหากตามใจตนเองไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ บุคคลนั้นก็จะเป็เหมือนข้าวเปลือกที่ถูกคว่ำ แต่ไม่มีโอกาสได้เป็นข้าวตอก นอกจากนี้ยังมีการแต่งบทสวดไหว้ครุ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ด้วย (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

บทสวดวันไหว้ครุ

เพื่อนมัสการอาจารย์คุณ หัวหน้านำพาสวดว่า ปาเจราจะรียา โหนติ จากนั้นรับพร้อมกันว่า คุณุตตะรา นุสาสะกา ปัญญาวุฑฒิเกเร เต เต ทินโนวาเท นะมามิหัง ข้าคำนับน้อมต่อพระครูผู้การุญ โอบเอื้อและเจือจุน อนุศาสน์ทุกสิ่งสรรพ ยิ่งบ่ทราบ ก็ได้ทราบทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน ชี้แจงและแบ่งปัน ขยายอรรถให้ชัดเจน จิตมากด้วยเมตตา และกรุณาป้อียงเอน เหมือนท่านมาแกล้งเกณฑ์ ให้ฉลาดและ

แหลมคม ขจัดเขลาบรรเทาโมหะจิตมืดที่งุนงม กังขาในอาภรณ์ก็สว่างกระจ่างใจ คุณส่วนนี้ควรนับ ถือว่าเลิศในแดนไตร ควรนึกและตรึกใน จิตน้อมนิยมชมเชย ในคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงครูเอาไว้ว่า ครูที่ดีจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ และคุณลักษณะของครู ที่ดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีดังนี้ คุณลักษณะของครูที่ดี ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือลักษณะของครูที่ดีตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามหลักธรรมหมวดนี้ คือกัลยาณมิตตาธรรมซึ่งมีอยู่ 7 ประการ มีดังนี้ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

1) ปิโย หมายถึง น่ารัก กล่าวคือบุคคลใดที่เป็นครูนั้น จะต้องเป็นผู้ที่น่ารัก เมื่อศิษย์ได้พบเห็นแล้วอยากเข้าไปพบ สบายใจเมื่อได้พบปะกับอาจารย์ผู้นั้น สำหรับแนวทางกระทำตนให้น่ารักของศิษย์นั้นสามารถกระทำได้ มีดังนี้ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

- 1) มีเมตตาหวังดีต่อเด็กเสมอ
- 2) ยิ้มแย้มแจ่มใสไม่บึ้งตึงทั้งเวลาสอน
- 3) ให้ความสนิทสนมกับศิษย์ตามควรแก่กาลเทศะ
- 4) พูดจาอ่อนหวานสมานใจ
- 5) เอาใจใส่อบรมสั่งสอนศิษย์ให้เกิดความรู้
- 6) เป็นเพื่อนในสนามกีฬาเป็นครูที่สง่าในห้องเรียน
- 7) เมื่อเด็กมีความทุกข์ครูให้ความเอาใจใส่

2) ครู หมายถึง นำเคารพ กล่าวคือบุคคลที่เป็นครูนั้น ต้องเป็นผู้ประพฤติตนเหมาะสมแก่ฐานะของความเป็นครูทำตนเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ทั้งพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

3) ภาวนีโย หมายถึง นายกย่อง กล่าวคือกระทำตนให้เป็นที่เจริญ นายกย่องของศิษย์และบุคคลทั่วไป มีความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง มีคุณธรรมควรแก่การกราบไหว้บูชาของศิษย์เสมอ เปิดรับความรู้ใหม่ เชื้อกฎแห่งกรรม และเป็นผู้รักาศิล สามารถควบคุมจิตด้วยสมาธิ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

4) วัตตา หมายถึง มีระเบียบแบบแผน กล่าวคือครูต้องกระทำตน ให้เป็นบุคคลที่เคารพกฎระเบียบมีระเบียบแบบแผนขณะเดียวกัน ก็อบรมตักเตือนศิษย์ให้เป็นผู้มีระเบียบ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

5) วจนักขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ กล่าวคือครูจะต้องอดทนต่อคำพูดของศิษย์ ที่มากระทบความรู้สึก ครูต้องพร้อมรับฟังข้อซักถาม ให้คำปรึกษาหารือแนะนำ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

6) คัมภีร์อุจกถกัตตา หมายถึง แดงเรื่องได้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือครูจะต้องมีความสามารถในการสอน ใช้คำพูดในการอธิบายเรื่องอย่างแจ่มแจ้ง มีความรอบรู้ในเรื่องที่จะพูด (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

7) โนัจฐฐานนินโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำศิษย์ไปในทางเสื่อม กล่าวคือไม่ชักนำศิษย์ไปในทางที่ต่ำทรามใด สิ่งใดเป็นความเสื่อมโทรมทางจิต จะไม่ชักนำศิษย์ไปทางนั้น ในขณะที่เดียวกันครูต้องหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งปวงอีกด้วย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

ลักษณะของครูดีตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ยังได้กล่าวเอาไว้อีกความว่า ลักษณะของครูดีตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ต้องประกอบด้วยหลักพรหมวิหารธรรม มีดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

1) เมตตา คือการปรารถนาดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุข และเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต คอยระแวดระวังให้ศิษย์ตกอยู่ในความประมาท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

2) กรุณา คือการสงสารเอ็นดูศิษย์ อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์

3) มุทิตา คือการชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี และยกย่องเชิดชูให้ปรากฏเป็นการให้กำลังใจ และช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

4) อุเบกขา คือการวางตัวเป็นกลางจิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียง และไม่มีอคติต่อศิษย์

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนง ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ท่านได้กล่าวถึงคำว่า ครู ความว่า ครู แปลว่า หนักแน่น หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง ที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหว ไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่น ในด้านของความรอบรู้ธรรมที่จะช่วยให้ครุมีคุณสมบัติ กล่าวคือ พละ 5 ประการ ได้แก่ (จำนง ทองประเสริฐ, 2539)

1) ศรัทธาพละ คือมีความเชื่อในทางที่ชอบ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2) วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ชอบ เช่น การเพียรเลิกละความชั่ว และเพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดในสันดาน (จำนง ทองประเสริฐ, 2539)

3) สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ คือการมีความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด และการคิดให้รอบคอบ (จำนง ทองประเสริฐ, 2539)

4) สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่มั่นคง ในสิ่งที่เป็นบุญกุศล คือพลังสมาธินี้จะ เป็นกำลังต่อต้านความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ (จำนง ทองประเสริฐ, 2539)

5) ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ และอะไรไม่เป็นประโยชน์ (จำนง ทองประเสริฐ, 2539)

สุชีพ ปุญญานุภาพ ถือว่าท่านเป็นนักปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งท่านก็ได้กล่าวถึงคุณธรรมของความเป็นครูที่ดี ความว่า ครูจะต้องเป็นผู้มีมานะ ในการตักเตือนสั่งสอน เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถ และเป็นคนดี คือใช้ความรู้ และความสามารถไปในทางสุจริต อันเป็นประโยชน์ ต่อ

ตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งลักษณะการสอนในแง่ของพระพุทธศาสนามีอยู่ 5 ประการ มีดังนี้ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

1) สันตัสสนา คือการสอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้น คือสอนจากสิ่งที่รู้แล้ว ไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ สอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก สอนจากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่ป็นนามธรรม (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

2) สมาทปนา คือการกระตุ้นเร้า เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสอน

3) สมุตเตชนา คือการสร้างกำลังใจเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ไม่ครั้นคร้าม ต่อความยากลำบากหรืออุปสรรค

4) สัมปหังสนา คือการสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้เรียน คือมีเทคนิคในการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2520)

พันตรีหลวงวิจิตรวาทการ ท่านยังได้มีการกล่าวถึง ครูในลักษณะของคนสำคัญ โดยท่านได้กล่าวเอาไว้ ความว่า ครู คือบุคคลที่สามารถขยายข้อความที่ยาก ให้ง่ายแก่การเข้าใจได้ ในการตีความในวิชาการนั้น ๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งง่ายแก่การเข้าใจ เพราะวิชาการต่าง ๆ ที่ครูนำมาสอนนั้นล้วนป็นเรื่องทีผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อน ครูจะต้องมีวิธีทีจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องยาก ๆ ได้โดยง่าย โดยวิธีการ มีดังนี้ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

1) การแสดงจุดเด่นในหัวข้อสำคัญ คือโครงสร้างของวิชานั้น เพื่อให้ผู้เรียน เกิดความคิดรวบยอดก่อนทีจะอธิบายในรายละเอียดต่อไป (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

2) การแสดงเหตุผลในวิชานั้น คืออธิบายจากเหตุไปสู่อผล อธิบายจากผลไปสู่อสาเหตุ ยกตัวอย่างประกอบ หรือเปรียบเทียบกับเนื้อหาของวิชาอื่นทีใกล้เคียง (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

3) การแสดงเนื้อหาทีป็นแก่น คือสาระสำคัญของวิชานั้น ตลอดจนชี้ให้เห็นคุณค่าในเชิงปฏิบัติ เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ถ้าสิ่งนั้นป็นสิ่งใกล้ตัวสามารถนำมาปฏิบัติได้ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) ท่านได้มีการกล่าวถึงครูเอาไว้ ความว่า ครู คือผู้ทีรู้จักแนะนำศิษย์ให้ไปในทางถูกทีควร และจะไม่นำศิษย์ไปในทางทีเสื่อมเสีย หรือชักชวนไปสู่อบายมุข เช่น ต้มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เที่ยวสถานเรีงมย์ต่าง ๆ วิธีการแนะนำศิษย์ ให้ไปในทางทีถูกทีควรนั้นมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1) วิธีชูกำหราบ คือป็นวิธีเตือนให้ศิษย์รู้สึกตัว และละความชั่ว คือเมื่อเห็นศิษย์ประพฤติไปในทางทีไม่ถูกไม่ควร

2) ใช้วิธียกย่องชมเชย คือป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดนิสัยทีดี และป้องกันไม่ให้เกิดนิสัยทีไม่ดี เมื่อใดทีเห็นศิษย์ทำความดี ครูจะต้องยกย่องชมเชย

3) ใช้วิธีกระทำให้เห็นป็นตัวอย่าง คือครูต้องการให้ศิษย์ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ครูก็ต้องปฏิบัติตนเช่นนั้น เพื่อให้ศิษย์ได้เห็นป็นตัวอย่าง

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ถือว่าท่านเป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งท่านได้แสดงทัศนะคติเกี่ยวกับครูเอาไว้ ความว่า ครูดี คือผู้นำทางวัตถุ หมายถึง การเป็นผู้นำใน 3 ประการ มีดังนี้ (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), 2535)

1) เป็นผู้นำในการแสวงหาอย่างถูกต้อง หมายถึง การยึดหลักการแสวงหาอย่างสัตบุรุษไม่ก่อให้เกิดทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่กระทบกระทั่งให้ผู้อื่นเดือดร้อน (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), 2535)

2) เป็นผู้นำในการเสวยผลอย่างถูกต้อง หมายถึง การไม่ผูกขาดเอาผลที่ได้รับจากการแสวงหามาเป็นของตนแต่ผู้เดียว แต่จะต้องเผื่อแผ่ไปให้แก่ผู้อื่นโดยรอบด้าน (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), 2535)

3) เป็นผู้นำในการเป็นอยู่อย่างถูกต้อง หมายถึง การดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตามอริยมรรค อันมีองค์แปด ซึ่งเมื่อปฏิบัติจนถึงที่สุดแล้วจะเกิดปัญญาเห็นธรรมชาติ ตามสภาพที่เป็นจริง คือความไม่มีตัวตน ทุกสิ่งเป็นเพียง ผลการปรุงแต่งของธาตุต่าง ๆ และจะต้องเกิดดับไปตามสภาพ จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราของเรา อันจะก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว และเบียดเบียนซึ่งกันและกัน (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), 2535)

พิธีการไหว้ครูในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คติความเชื่อพิธีการไหว้ครูในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าในคติความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้ครูจากหลักฐานในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่า พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่เป็นประเพณีที่นิยมปฏิบัติมาแต่สมัยโบราณ อันแสดงถึงความระลึกถึงบุญคุณของครูบาอาจารย์ การไหว้ครูเป็นการแสดงตนว่าขอเป็นศิษย์ของท่านโดยตรง ซึ่งเป็นการกล่าวระลึกถึงบุญคุณของครูบาอาจารย์ และขอความเป็นมงคลปกติมักจะจัดพิธีไหว้ครูขึ้นในวันพฤหัสบดี ในราวเดือนมิถุนายน ดอกไม้ที่ใช้ในการไหว้ครู มักจะใช้ดอกไม้หลัก 3 อย่าง ดอกไม้ คือความหมายในการระลึกคุณครู ได้แก่ หญ้าแพรก หมายถึง การเรียนได้เร็วเหมือนหญ้าแพรก ที่โตได้เร็วและทนต่อสภาพดินฟ้า อากาศ ทนต่อการเหยียบย่ำ ซึ่งเปรียบเสมือนคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ ดอกเข็ม หมายถึง การมีสติปัญญาเฉียบแหลม เหมือนชื่อของดอกเข็ม (พระครูวิจิตรธรรมคุณ (วาสน์ นิลประภา), 2547)

ซึ่งเป็นปริศนาธรรมว่า ครูต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังความคิด ให้นักเรียนนักศึกษาเป็นคนฉลาด และรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ ดอกมะเขือ หมายถึง การเปรียบเทียบว่ามะเขื่อนั้น จะคว่ำดอกลงเสมอเมื่อจะออกลูก แสดงถึง นักเรียนที่จะเรียนให้ได้ผลดีนั้นต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนสุภาพเรียบร้อย เหมือนมะเขือที่โน้มลง และข้าวตอก หมายถึง เนื่องจากข้าวตอกเกิดจาก ข้าวเปลือกที่คั่วด้วยไฟอ่อน ให้อ่อนเสมอกันจนถึงจุดหนึ่งที่เนื้อข้างในขยายออก จนดันเปลือกให้แยกออกจากกัน ได้ข้าวสีขาวยาวที่ขยายเม็ดออกบาน ข้าวตอกจึงเป็นสัญลักษณ์ของความมีระเบียบวินัย หากใครสามารถทำตามกฎระเบียบ เอาชนะความซุกซน และความเกียจคร้านของตัวเองได้จะเหมือนข้าวตอก สีขาวที่ถูกต้องออกจากข้าวเปลือกแล้วนั่นเอง (เศรษฐพงศ์ อัมมะเย, 2551)

ลักษณะของครูที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ลักษณะของครูที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าคุณลักษณะของครูดี ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ครูจะต้องมีหลักกัลยาณมิตตาธรรม มีอยู่ 7 ประการ ได้แก่ 1) ปิโย หมายถึง น่ารัก กล่าวคือบุคคลใดที่เป็นครูนั้น จะต้องเป็นผู้ที่น่ารัก เมื่อศิษย์ได้พบเห็นแล้วอยากเข้าไปพบ สบายใจเมื่อได้พบปะกับอาจารย์ผู้นั้น สำหรับแนวทางกระทำตนให้น่ารักของศิษย์นั้นสามารถกระทำได้ เช่น มีเมตตาหวังดีต่อเด็กเสมอ ยิ้มแย้มแจ่มใสไม่บึ้งตึงทั้งเวลาสอน และนอกเวลาสอน ให้ความสนิทสนมกับศิษย์ ตามควรแก่กาลเทศะ พูดจาอ่อนหวานสมานใจ เอาใจใส่อบรมสั่งสอนศิษย์ ให้ความรู้อย่างแท้จริง เป็นเพื่อนในสนามกีฬา เป็นครูที่สง่าในห้องเรียน เมื่อเด็กมีความทุกข์ครูให้ความเอาใจใส่ คอยปลอบประโลมให้กำลังใจ 2) ครุ หมายถึง น่าเคารพ กล่าวคือบุคคลที่เป็นครูนั้น ต้องเป็นผู้ประพฤติตนเหมาะสมแก่ฐานะของความเป็นครู กระทำตนเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ 3) ภาวนีโย หมายถึง นายก้อยอง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2550)

กล่าวคือกระทำตนให้เป็นที่เจริญ นายก้อยองของศิษย์และบุคคลทั่วไป มีความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง มีคุณธรรมควรแก่การกราบไหว้บูชาของศิษย์เสมอ เปิดรับความรู้ใหม่ เชื่อกฎแห่งกรรม และเป็นผู้รักษาศีล สามารถควบคุมจิตด้วยสมาธิ 4) วัตตา หมายถึง มีระเบียบแบบแผน กล่าวคือครูต้องกระทำตน ให้เป็นบุคคลที่เคารพกฎระเบียบ มีระเบียบแบบแผนขณะเดียวกัน ก็อบรมตักเตือนศิษย์ให้เป็นผู้มีระเบียบ 5) วจนักขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ กล่าวคือครูจะต้องอดทนต่อคำพูดของศิษย์ ที่มากระทบความรู้สึก ครูต้องพร้อมรับฟังข้อซักถาม ให้คำปรึกษาหารือแนะนำ ไม่เปื้อน และไม่ฉุนเฉียว 6) คัมภีร์ญจกถังกัตตา หมายถึง แกล้งเรื่องได้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือครูจะต้องมีความสามารถในการสอน ใช้คำพูดในการอธิบายเรื่องราวได้อย่างแจ่มแจ้ง มีความรอบรู้ในเรื่องที่จะพูด และ 7) โนจัญญาเนนนิโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำศิษย์ไปในทางเสื่อม กล่าวคือไม่ชักนำศิษย์ไปในทางที่ต่ำทรามใด สิ่งใดเป็นความเสื่อมโทรมทางจิต จะไม่ชักนำศิษย์ไปทางนั้น ในขณะที่เดียวกันครูต้องหลีกเลี่ยง สิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งปวง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2550)

คุณค่าพิธีการไหว้ครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย

คุณค่าพิธีการไหว้ครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย พบว่าวัฒนธรรมไทย คือพิธีการไหว้ครู ได้มีการอธิบายถึงเรื่องราวประวัติวันไหว้ครูไว้ว่า ครูมีความหมายว่า ผู้สั่งสอนศิษย์ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์คำว่า ครู หมายถึง ความรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอน ครูนั้นนับเป็นภาระหน้าที่อันหนักหนาสาหัส ที่ไม่น้อยกว่าใครคนหนึ่ง จะเติบโตมีวิชาความรู้ และเป็นคนดีของสังคมจึงจะต้องทุ่มเทแรงกาย และแรงใจไม่น้อยไปกว่าพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเลย ในชีวิตของคนหนึ่ง นอกเหนือไปจากพ่อแม่เปรียบเสมือนครูคนแรกของเรา การที่เด็กจะดำรงชีพต่อไปได้ในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการไหว้ครู ที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เพื่อปูพื้นฐานไปสู่หนทางทำมาหากินในภายภาคหน้าด้วย ครูจึงเป็นบุคคล

สำคัญเป็นที่สอง รองไปจากบิดามารดาที่เราทุกคน ควรจะได้แสดงความกตัญญูทเวทิตาต่อท่าน เพราะหากโลกนี้ไม่มีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูแล้ว สรรพวิชาอาจจะคงสูญหายไปจากโลก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ทรงเป็นครูของโลก เหตุนี้เองการบูชาครูหรือการไหว้ครูจึงกลายมาเป็นประเพณีสำคัญที่มีมาแต่โบราณ เป็นพิธีกรรมที่แสดงความเคารพ และระลึกถึงพระคุณของบูรพาจารย์ ครูบาอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์วิชาความรู้ให้ ทำให้เราสามารถนำไปประกอบวิชาชีพ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้ในอนาคต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

บทสรุป

ความสำคัญของพิธีไหว้ครู คือการที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูบาอาจารย์อย่างจริงใจ ว่าท่านเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมความรู้ ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวิชาการ จึงพร้อมใจกันปวารณาตัว รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อให้บรรลุปลายทางแห่งการศึกษาตามที่ตั้งใจเอาไว้ ซึ่งการไหว้ครูนี้ นอกจากจะเป็นธรรมเนียมอันดีงามที่มีส่วนโน้มน้าวจิตใจคนให้รักศึกษาคุณความดี และช่วยธำรงรักษาวิทยาการ ให้สืบเนื่องต่อไปแล้ว การที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูตั้งแต่เบื้องต้น ก็มีผลทำให้ครูเกิดความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ อยากมอบวิชาความรู้ให้อย่างเต็มที่ และศิษย์เองก็จะมีความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด เกิดมั่นใจว่าตนจะมีผู้คุ้มครองดูแล สั่งสอนให้ไปสู่หนทางแห่งความดีงาม และความเจริญก้าวหน้าแน่นอนต่อไป ครูมีหน้าที่ต่อศิษย์ปรากฏอยู่ในหลักธรรมมียอยู่ 5 ประการ มีดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอนศิลปะวิทยาให้สิ้นเชิง ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏขึ้น และ สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือการสอนฝึกให้สามารถใช้วิชาเลี้ยงชีพ และรู้จักดำรงรักษาตน ในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี นอกจากนี้ ศิษย์ยังมีหน้าที่อันจะต้องปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ มีอยู่ 5 ประการ ดังนี้ ลูกศิษย์รับแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ เข้าไปหาครูบาอาจารย์ ใฝ่ใจเรียนหรือการตั้งใจเรียนศิลปะวิทยา ประนินับดีรับใช้ครูบาอาจารย์ด้วยหัวใจจริง และเรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

เอกสารอ้างอิง

กองการสังคีต กรมศิลปากร. (2502).พิธีไหว้ครูตำราครอบโชนละคร. กรุงเทพมหานคร: ท่าพระจันทร์, จำนง ทองประเสริฐ. (2539).ศาสนาปรัชญาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ, ไพฑูรย์ เข้มแข็งและคณะ. (2560).พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริม

ศิลปะวัฒนธรรมไทย,

พิน พิงบุญ. (2509)พิธีไหว้ครูและครอบครู. กรุงเทพมหานคร: พระนคร.,

ราชบัณฑิตยสภา. (2552).พิธีกรรมไหว้ครูในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสภา,

รื่นฤทัย สัจจพันธ์. (2562).ครูและพิธีกรรมไหว้ครูในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย,

เลี้ยว คงกำเนิดและคณะ. (2560) พิธีไหว้ครู. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559).หลักแม่บทของการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร:
กัลยาณธรรม,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548) พุทธปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก,
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550).การศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ). (2535).พระพุทธรเจ้าสอนอะไร. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา,
พระครูวิจิตรธรรมคุณ (วาสน์ นิลประภา). (2547).ทิศหก. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

เศรษฐพงศ์ อัมมะเย. (2551).การประดิษฐ์พานดอกไม้ไหว้ครู. กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์,
สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2520).หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา,
หลวงวิจิตรวาทการ. (2523).ศาสนาสากลเล่มห้า. กรุงเทพมหานคร: ส. ธรรมภักดี,
